

12. Николаева С.Н. Методика экологического воспитания дошкольников / С.Н. Николаева. – М. : Академия, 2001. – 184 с.
13. Отношение школьников к природе / под ред. И.Д. Зверева, И.Т. Суравегиной. – М. : Педагогика, 1988. – 128 с.
14. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників / Зоя Павлівна Плохій. – К. : Дошкільне виховання, 2002. – 175 с.
15. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1 – 9 класів у позашкільних навчальних закладах / Г.П. Пустовіт. – Київ – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 540 с.
16. Різник Л.М. Екологічне виховання молодших школярів на народних природознавчих традиціях : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. – К., 1995. – 227 с.
17. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. [для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / М.М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.
18. Экологическое и эстетическое воспитание школьников / под ред. Л.П. Печко. – М. : Педагогика, 1984. – 281 с.

The essence of the concepts of "environmental education", "ecological culture", "environmental consciousness", "environmental knowledge", "ecological representation", "emotionally valuable relations", "environmentally appropriate behavior" are analyzed in the article.

It was concluded that environmental education is a multifaceted process learning of the environmental knowledge with his usual practical focus, in which exceptional importance is the adequate perception and awareness of each pupil contents of the main components of environmental education, considering the key to successfully solving its problems.

Key words: *environmental education, pre-school children.*

УДК 373.2.015.31:78

ББК 74.100.551.3

Алла Кушнір

ОСОБЛИВОСТІ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

У статті висвітлюється питання впливу музичного виховання на розумовий, художньо-естетичний розвиток дітей дошкільного віку, зміцнення їхнього психічного та фізичного здоров'я, соціально-морального зростання особистості дитини. Розкрита роль музичного керівника у всебічному розвитку дошкільників засобами музики.

Ключові слова: *музичне виховання, музичний керівник, діти дошкільного віку.*

Постановка проблеми. Сьогодення висуває нові вимоги до цілей, завдань, структури та змісту дошкільної освіти України. Це пояснюється глобальними процесами, зміною світоглядної позиції та ціннісних орієнтацій, прагненням нашої країни інтегруватися у європейський освітній простір.

Дошкільна освіта як перша ланка національної освіти має забезпечувати різнобічний розвиток дітей відповідно до їхніх задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності.

Усі складові частини виховання дітей дошкільного віку в педагогічному процесі здійснюються в єдності та взаємозв'язку. Як у теорії, так і на практиці

неможливо виділити сфери впливу того чи іншого напрямку виховання на розвиток людини. Розумове, моральне, фізичне, трудове, естетичне виховання мають загальну спрямованість – формування повноцінної всебічно розвиненої особистості дитини, розвиток її індивідуальності.

Створити умови для формування всебічного розвитку дітей дошкільного віку, їхнього позитивного сприйняття та чуттєвого розуміння світу, психологічної рівноваги, усунення комплексів можна у процесі музичного виховання.

Аналіз наукових досліджень. Актуальні питання організації музичного виховання та вплив його на всебічний розвиток дітей в умовах дошкільного навчального закладу розкриваються крізь призму аналізу досвіду музичного виховання, вивчення фахової літератури, розкриття особливостей методики музичної діяльності дошкільників у кожний віковий період.

Різні аспекти музично-естетичного виховання в розвитку дітей дошкільного віку висвітлювали В.Верховинець, Н.Ветлугіна, В.Кукловська, Т.Науменко, С.Нечай, О.Радинова, І.Романюк, Н.Рубальська, С.Русова, Г.Тарасенко, К.Тарасова, А.Шевчук та інші.

Метою статті є розкриття різних аспектів всебічного розвитку дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Уже в ранньому дошкільному віці у дітей встановлюється зв'язок між характером музики та емоціями, їхніми відчуттями. Музика впливає на психоемоційний стан дитини: може заколисувати, бадьорити, стимулювати або розслабляти. Дошкільнята мають можливість почути різноманітну музику слухаючи радіо чи спів людей з найближчого кола. Музика, яка виконується на будь-яких інструментах в присутності дитини та музика, пов'язана з співом, танцями, грою викликає у дітей різні емоції. І чим більше звуків чує малюк з раннього дитинства, тим емоційнішим зростає.

І.Бех підкреслює, що високі моральні, естетичні та інтелектуальні почуття “не даються в готовому вигляді від народження, а виникають і розвиваються з дитинства” [1, с. 6]. Тому, як зазначає Г.Тарасенко, необхідно створити виховне середовище (на нашу думку музичне), “що передбачає взаємодію дитини з навколишнім світом, який постійно розширюється та збагачується” [6, с. 10]

Психологи доводять, що музика (особливо спів) має позитивний вплив на розвиток мовлення дитини: малюки, які залучені до співочої практики, починають говорити раніше, від інших. Музичні вправи та ігри, які використовуються на заняттях з розвитку мовлення, допомагають краще зрозуміти відмінність між голосними та приголосними, ритміку вірша, а також полегшити і урізноманітнити процес навчання читання. Спеціально підібраний музичний супровід мобілізує увагу дитини, допомагає краще запам'ятовувати віршовані тексти.

Варто відзначити важливість взаємозв'язку музичної та мовленнєвої діяльності дітей, що проявляється у музичних іграх, драматичних іграх з музичним супроводом, народних хороводних іграх зі співом, дитячих оперних виставах за сюжетами казок, інсценізації українських народних пісень.

На заняттях слід використовувати музично-дидактичні ігри, які обов'язково передбачають і завдання з розвитку мовлення дітей – це ігри пізнавального характеру, спрямовані на збагачення й закріплення знань, що пов'язані з музичною діяльністю та поповнення музичного словникового запасу дітей (назви жанрів, музичних творів, музичних інструментів, нот, іграшок, інших музичних термінів).

Важливою частиною будь-якого сценарію музичних свят та розваг є вірші. Щоб дошкільникам було цікаво такі вірші вчити і слухати, педагогу потрібно ставитися виважено до їх добору, враховуючи індивідуальні можливості розвитку кожної дитини,

Музична діяльність у навчанні маленьких дітей допомагає полегшити й урізноманітнити процеси подання навчальної інформації, активізувати не тільки слухові, а й зорові рецептори, оптимізує функцію мозку, в цілому полегшує інтелектуальну діяльність та підвищує здібності до навчання. Крім того музично-естетична діяльність, викликаючи емоційне задоволення, допомагає знімати психічне напруження, що виникає під час великих навчальних навантажень.

Однак, педагог повинен професійно підходити до використання проблемно-ігрових завдань, які спонукають дітей до активізації розумової діяльності, стимулюють їхню творчу самостійну діяльність. Він має добре знати правила побудови процесу навчання дітей з використанням музичної діяльності, враховувати психофізіологічні особливості сприйняття музики дошкільниками, вміти логічно й оптимально планувати і здійснювати навчання дітей з використанням музичної діяльності, творчо використовувати музичний матеріал для досягнення поставленої мети – всебічного гармонійного розвитку особистості дитини.

Музичні фрагменти, супроводжуючи процес образотворчої діяльності дітей, стануть відправною точкою для фантазії, пробудження переживань і думки, поживлять візуальні образи.

У дитини в процесі сприйняття музичних образів виникає почуття співпереживання, до якого вона в своєму повсякденному житті не піднімається і не зможе піднятися. Спираючись на дослідження Г.Іванченко, присвячені вивченню психології сприйняття музики, С.Нечай зауважує, що “чим ширший музичний досвід молодого слухача, тим важче йому віддати перевагу якомусь твору з низки прослуханих” [4, с. 60].

Саме культура і мистецтво, які зберігають цінності загальнолюдського досвіду, допоможуть дитині бачити світ не лише на більш високому рівні осмислення, а й забезпечити гармонію інтелектуального й емоційного.

Дитина прилучається до прекрасного споглядаючи навколишній світ, слухаючи ніжну колискову пісню, радіючи усміхненому відблиску материнських очей. З часом вона починає відокремлювати те, що їй найбільше подобається. Саме у дошкільному віці психіка і розум дитини можуть сприймати, відрізнити прекрасне від потворного і відповідно ставитися до них.

Естетичне виховання передбачає різноманітні знання дошкільників про прекрасне в житті, у природі, у вчинках людей. З раннього віку дітей привчаємо спостерігати за зміною музичних настроїв, вчимо володіти голосом, слухати музику, опанувати навичками гри на найпростіших музичних інструментах, ритмічно узгоджувати рухи тіла з музикою.

Актуальним для сучасного виховання є прилучення підростаючого покоління до національних і загальнолюдських цінностей. Важливо виховувати дітей “на рідному ґрунті”, пробуджувати в них духовні сили, моральні почуття до людей, до світу, до адже за висловом С.Русової “лише національне виховання спроможне виплекати цілісну, високоморальну, патріотично налаштовану особистість” (А.Богущ [2, с. 2]).

На нашу думку необхідно широко використовувати дитячу народну творчість, яка доступна, зрозуміла і цікава дитині. Це ігри, пісні, розваги, гра на народних

музичних інструментах, інсценізації тощо. Важливо, щоб жанри дитячого музичного фольклору входили в життя дитини в певній послідовності, при цьому розв'язувалися виховні завдання, актуальні для конкретного вікового етапу.

Оскільки фольклор є носієм інформації про світосприйняття та національні особливості певного етносу, він допомагає дитині отримувати й засвоювати духовно-ціннісну інформацію про навколишній світ.

Головне призначення забавлянок – виробляти в малят ігрові навички, розвивати мовлення дитини (період раннього дитинства). Через поетичні образи в музичних іграх на основі примовок, приспівків, загадок (молодший і середній дошкільний вік) розвивається у дітей емоційна чутливість, накопичуються уявлення про навколишній світ. Навички спілкування, формування позитивних моделей поведінки виховуються в комунікативних музичних іграх, танцях, читанні казок та інтонаційно-рухових іграх (старший дошкільний і молодший шкільний вік); емоційно-образному осягненню дітьми правил етичної поведінки в довірливій атмосфері сприяють формування ставлення до природи як до живої істоти через взаємодію з її олюдненими художніми образами в традиційному календарному дійстві.

У процесі ігор, таночків, задовольняючи бажання погратися, дитина запам'ятовує сюжет, музику, рухи. В художніх музично-рухових образах вона переживає різноманітні життєві враження, що сприяє формуванню конкретно-образного мислення. Таким чином, під впливом музично-рухової діяльності у дошкільників поступово розвиваються відчуття, сприймання, увага, пам'ять, мислення. У забавах, хороводах, іграх, танцях створюються сприятливі умови для формування дитячої особистості, її позитивних рис і навіть долання індивідуальних негативних проявів; становлення усіх психічних процесів дитини, її фізичного, морального розумового, естетичного.

Завдання музичного виховання дитини органічно пов'язані із завданням фізичного, морального й розумового виховання, що успішно реалізуються на музичних заняттях. Більшу частину на заняттях діти рухаються під музику у формі гри, танцю, вправ. Розвиваючи музично-ритмічне почуття дитина розвивається фізично.

Потреба єдності виховного і навчального процесу зобов'язує музичних керівників погоджувати свої плани із загальною спрямованістю роботи з дітьми. Першим помічником музичного керівника на музичних заняттях є вихователь. Т.Науменко зазначає, що “роль музичного керівника можна порівняти з роллю диригента в оркестрі”, а вихователь, на її думку, “грає першу скрипку” [3, с. 11].

Проводячи музичні заняття з використанням різних методів організації навчання, організовуючи чітку поетапну роботу з музичним репертуаром, визначаючи різні підходи щодо діагностики музичних здібностей дітей, збагачуючи дитячі музичні враження, розвиваючи музичні здібності та творчу уяву дітей, музичний керівник відіграє велику роль у всебічному розвитку дошкільників.

Звичайно, для виконання поставлених завдань він повинен володіти творчими вміннями в різних видах музичної діяльності – складання поспівків, пісенних імпровізацій на музичних інструментах, показ кількох варіантів танцювальних рухів; розширювати поняття дітей про почуття людини, які виражено в музичному творі, розвивати образне мовлення; використовувати індивідуально-диференційований підхід з урахування вікових можливостей дітей.

Отже, для реалізації завдань всебічного розвитку дітей дошкільного віку музичний керівник повинен володіти не лише фаховими знаннями, уміннями й

навичками, але й високою культурою, ерудованістю, бажанням передавати вихованцям своє захоплення музикою.

Музичний репертуар має включати класичну музику, фольклор, сучасну музику. В його доборі варто послуговуватися орієнтовним переліком поданим у чинних програмах, які керуються у своїй діяльності педагоги дошкільного навчального закладу. Музичний керівник може розширювати музичний репертуар для дітей самостійно, але з врахуванням інтелектуальних та виконавських можливостей. Музика має бути наближеною до емоційного світу та психологічного стану дитини, а музичні твори (прості за формою та збагачені яскравою музичною мовою) – доступними для сприйняття та запам'ятовування.

Важливими для музичного керівника повинні бути наступні якості: творчість, компетентність, здатність до інноваційної діяльності, вміння мобілізувати особистий потенціал, прагнення до постійного вдосконалення професійних знань та умінь.

Грунтовна професійна підготовка музичного керівника, яка є важливою умовою його якісної педагогічної діяльності, полягає у:

- сформованості системи музично-теоретичних знань (загальна музична культура; знання музичних стилів, жанрів та термінології, елементарної теорії музики, гармонії тощо);
- наявності професійних знань і умінь з методики музичного виховання (організація музичного виховання і розвитку дітей), та врахування психофізичного розвитку дітей дошкільного віку;
- досконалому володінні виконавськими навичками (гра на музичному інструменті, спів, хореографія тощо);
- розумінні важливості музичного репертуару у розвитку музичних здібностей дітей на творчому підході до його вибору.

Задля якісного музичного розвитку дітей музичний керівник має творчо ставитись до побудови музичних занять, заздалегідь продумуючи різні його варіанти, а також уміти перебудувати структуру під час його проведення залежно від внутрішніх потреб дитячого колективу (прояв згасання інтересу чи самопочуття дітей), передбачати зміну навантажень.

Для успішного розвитку дітей педагогу необхідно володіти методами індивідуально-диференційованого підходу в організації музичної діяльності, застосовувати різні способи педагогічного впливу. І.Романюк вказує, що недостатня увага до дитини, яка має низький рівень музичного розвитку, може назавжди зачинити перед нею двері у світ музики. Орієнтування педагога на середні показники музичного розвитку негативно позначиться на обдарованих дітях [5, с. 27]. Музичному керівникові необхідно постійно здійснювати облік показників музичного розвитку дошкільнят і навчати дитину виходячи з її можливостей.

Висновки. Всебічний розвиток дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва залежить від особистості педагога, його взаємин з дітьми. Безперечно, кожен талановитий, висококваліфікований, вдумливий педагог повинен поєднувати у своїй практиці загальнотеоретичні досягнення педагогіки, власний досвід, особистісні переваги та особливості дітей, з якими він працює.

Завдання музичного виховання дитини органічно пов'язані із завданнями фізичного, морального й розумового її виховання. Можна з упевненістю стверджувати, що на музичних заняттях необхідно використовувати умови для здійснення всебічного виховання та розвитку дітей. Лише якісна реалізація завдань музичного виховання в дошкільних навчальних закладах сприятиме розумовому,

художньо-естетичному розвитку дітей, зміцненню їхнього психічного та фізичного здоров'я, соціально-моральному зростанню особистості дитини.

1. Бех І. Зростити моральну особистість – головна турбота. / І.Д.Бех // Дошкільне виховання. – 2015. – №4. – С.6–8.
2. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку. Концепція Софії Русової та сьогодні. / Алла Богуш // Дошкільне виховання. – 2016. – №2. – С.2–5.
3. Науменко Т. Музичне виховання найменших. Інтегровані заняття / Тетяна Науменко – К.: Шк. світ, 2007. – 128 с.
4. Нечай С.П. Музика розвиває, виховує, оздоровлює: навч.-метод. посіб./ Світлана Нечай – К.: Світич, 2012. – 144 с.
5. Романок І.А. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / І.А.Романок. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 280 с.
6. Тарасенко Г. Щоб серце відгукнулось на красу / Г.С.Тарасенко // Дошкільне виховання. – 2015. – №6. – С.10–13.

The article deals with the influence of music education on mental, artistic and aesthetic development of preschool children; strengthening of their mental and physical health; social and moral growth of the child. The role of music director at the comprehensive development of preschool children by means of music is disclosed.

Key words: musical education, music director, preschool children.

УДК 373.09 – 053.5 : 373.21

ББК 74.100.2

Наталія Семенова, Катерина Лукашук

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО ВИХОВАНЦІВ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

В статті розкрито питання реалізації принципу індивідуального підходу до вихованців дошкільного навчального закладу. Нами проаналізовано нормативно-правові документи, ряд наукових підходів щодо зазначеної проблеми. Також визначено ефективні форми реалізації індивідуального підходу до дошкільнят в навчального закладу.

Ключові слова: індивідуалізація, індивідуальний підхід, індивідуальність, здібності.

На сучасному етапі розвитку суспільства гостро постають проблеми у сфері особистісного зростання підростаючого покоління. Сьогоднішнім соціальним завданням, яке вимагає концентрації суспільних зусиль, є забезпечення принципу індивідуалізації виховання дітей і їх цілісного розвитку. Тому рядом державних документів, зокрема Законом України “Про дошкільну освіту” (2001 р.), Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні (1998 р.), Національною доктриною розвитку освіти (2002 р.), Концепцією дошкільного виховання в Україні (1993 р.), Концепцією громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2003 р.) [5; 1; 10; 7; 6] та іншими, однією з основ функціонування освіти, в тому числі, дошкільної, визначено пріоритетність індивідуально-соціального розвитку дітей, духовних цінностей людини та суспільства. Зокрема, у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст. (2002 р.) [10] чітко визначено як одне із стратегічних завдань необхідність формувати високу гуманістичну культуру особистості, а відтак здатність до самореалізації, саморозвитку, самозбереження, починаючи зі старшого дошкільного віку. Базовий